

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

БАС О.М.,
аспірант кафедри
європейської інтеграції,
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана

Стаття присвячена аналізу відносин України з Європейським Союзом у всій їх багатоманітності, з урахуванням основних чинників, які суттєво впливають на реалізацію європейського курсу України в умовах реструктуризації глобального простору.

У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків теоретичного та науково-практичного характеру, спрямованих на системне удосконалення адміністративно-правових і організаційних засад та напрямів співробітництва України і ЄС у сучасних реаліях глобалізованого світу.

Ключові слова: Європейський Союз, євроінтеграційна політика, інтеграційні процеси, реструктуризація, глобалізація, економічне партнерство, глобальна економіка.

На даному етапі розвитку глобальне середовище характеризується певними тенденціями. Унаслідок світової фінансово-економічної кризи 2008 – 2009 років та задля протидії новим глобальним викликам і загрозам відбувся перерозподіл влади у глобальному масштабі від країн-боржників до країн-кредиторів. Спостерігається загострення політичної боротьби за сфери впливу між Заходом і новими ринковими економіками з притаманною їм системою власних цінностей. Міжнародне співробітництво на сучасному етапі характеризується конвергенцією цінностей та синергією інтересів і супроводжується пошуком взаємоприйнятних рішень.

Найважливішою рисою сучасності є зрос-

тання взаємозалежності економік різних країн, розвиток інтеграційних процесів у регіонах на мікротамакrorівнях, інтенсивний перехід цивілізованих країн від замкнутих національних господарств до економіки відкритого типу, зверненої до зовнішнього світу і міжнародної економічної співпраці.

У міру розвитку ринкове господарство набуває рис інтернаціоналізації господарського життя, що виражається у постійному зростанні взаємозалежності різних країн і регіонів світу, суб'єктів господарювання різного рівня. У ХХІ ст. інтернаціоналізація піднялася на якісно нову стадію – глобалізації, і процес зростаючої взаємодії між суб'єктами світової економіки поступово набуває всесвітнього характеру.

Структура сучасного світового господарства являє собою систему економічних союзів. Найбільш просунутим із них є Європейський Союз, країни-члени якого 2/3 своєї зовнішньої торгівлі здійснюють всередині регіону, ввели єдину валюту ринкового світового господарства, що складається із національних ринків товарів, послуг, капіталів різних країн, інтернаціоналізації виробництва та інтернаціональних об'єднань окремих груп країн, міжнародних фінансових центрів.

Порівняно новим явищем є глобалізація світогосподарських зв'язків, тобто їхній безпосередній вплив на екологічні проблеми планети, питання світового клімату, ресурсозабезпеченість виробництва, продовольчі проблеми людства тощо.

Глобального характеру набувають і самі по собі міжнародні економічні відносини, як, скажімо, проблема фінансової заборгованості країн, що розвиваються, дефіцит платіжних балансів. Підвищується рівень міжнародної спеціалізації виробництва, зростають масштаби спільного підприємства, створюються нові вільні економічні зони. Обсяг зарубіжних операцій, пов'язаних переважно зі сферою виробництва, перевищує масштаби світової торгівлі.

Економічний світ набуває рис цілісності у планетарному масштабі, економічні відносини між країнами виходять за межі двосторонніх відносин, і їх центр переміщується в бік багатосторонньої економічної співпраці. У сучасних умовах зростає значення міжнародних регулювальних структур, відбувається розмивання меж і функцій національної держави, проте національні господарства залишаються основними центрами організації виробництва, обміну, розподілу і споживання продукції праці, а також економічної діяльності. Національні інтереси продовжують залишатися найважливішим фактором суспільного розвитку і

міжнародних відносин, а держава продовжує грати провідну роль у розширенні багатьох економічних, політичних, екологічних відносин, національної безпеки тощо.

Найважливішою особливістю розвитку світогосподарських зв'язків останніх десятиріч є прискорення міждержавного переміщення капіталу. Головними експортерами та імпортерами капіталів останніми роками є розвинуті країни, на долю яких припадає майже 90% накопиченого обсягу інвестицій, що вивозяться, і більше 60 % капіталу, що ввозиться. Лідерами в цьому процесі є США, Японія, Великобританія, Німеччина, Франція [12].

Світове господарство на стадії глобалізації, згідно зі словами професора В.Г. Воронкової, характеризується низкою нових властивостей, які відрізняють його від попередніх ступенів інтернаціоналізації господарського життя. Вони обумовлені тим, що ступінь економічної, правової та інформаційної взаємодії країн досягла такої стадії, коли стали можливими наступні три явища.

По-перше, світове господарство із більш чи менш цілісної економічної системи стало перетворюватися в єдиний всесвітній економічний організм, детермінований не просто міжнародним поділом праці, але й величезними за своїми масштабами планетарними виробничо-збутовими структурами, глобальною фінансовою системою і планетарними інформаційними мережами. Світовий економічний простір стає єдиним полем для ділових ігор великого бізнесу, коли галузева структура інвестицій, виробництва і збуту визначається суб'єктами господарського життя з урахуванням глобальної кон'юнктури, а економічні піднесення і спади набувають всесвітніх масштабів у ХХ і ХХІ ст.

Глобалізація економіки стала всеохопним процесом, що саморозвивається, свого роду ланцюговою реакцією, яка прокладає шлях через усі перепони та кордони, подолання глобальних проблем сучасності (військових конфліктів і збереження миру, роззброєння і конверсії бідності, голоду, світової заборгованості, охорони здоров'я, боротьби з міжнародним тероризмом і наркобізнесом) і пошуки шляхів урегулювання цих проблем.

Починаючи з середини ХХ ст. в найбільш розвинутих країнах світу почали формуватися економічні організації. Мова йде про високоінтегровані блоки країн, які визначальну частину зарубіжних інвестицій укладають в економіку інших країн, інтенсивно взаємодіючи у сфері виробничого кооперування і науково-технічної співпраці. Ці країни за півстоліття перетворилися в достатньо цілісний

господарський організм і в економічному і в правовому відношеннях, який уже давно виступає як єдиний суб'єкт міжнародних торгово-політичних відносин. Такі регіональні економічні блоки, як НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН та ін., значно поступаються ЄС за ступенем реальної інтегрованості, хоча й рухаються в цьому напрямку. Нагромаджений практичний досвід за останні півстоліття дає змогу засвідчувати, що перетворення національних економік у монолітній регіональній економічній організації стало можливим лише на високій стадії індустріалізації країн-учасниць і не менш високого ступеня розвитку в них демократії і правової держави. Лише тоді зростання соціумів у більшій організм стає не тільки об'єктивно необхідним, й безпечним для інтересів цих соціумів в економічному, політичному, культурному та інших аспектах. Процес формування єдиного саморегульованого господарського організму, який зародився у високорозвиненому ядрі світової спільноти, у міру техніко-економічного й соціально-політичного визрівання різних країн світової периферії все ширше розвивається по всій планеті.

По-друге, в умовах глобалізації національні і всесвітні економічні відносини починають обмінюватися ролями. Найбільш розвинуті в той чи інший період національні господарства визначили характерні форми і механізми міжнародних відносин, нав'язуючи іншим країнам і світовій спільноті в цілому способи господарської комунікації.

Таким чином, сучасна система міжнародних економічних відносин характеризується зростаючою складністю, їй властива нестабільність, динамізм, що потребує від усіх учасників світової спільноти зростаючої уваги до процесів глобалізації та її глибинних причин.

Різноманіття глобального політичного, суспільно-політичного розвитку у світі сприймається, по-перше, через складну, суперечливу взаємодію індустріально розвинутих країн, держав Євразії і Центральної Європи; по-друге, через активне залучення до світових процесів економічно слаборозвинутих країн, які перебувають на певній відстані від епіцентру світової політики і світової економіки, хоча політика «малих країн» дедалі більше вплітається в тканину політики світових центрів. Цілісність сучасного світового господарства тільки формується. Цьому значною мірою сприяє все більше розуміння людством того, що найважливіша проблема – це збереження миру й безпеки, зниження воєнного протистояння, розвиток прав людини, культури, екологічна безпека, подолання продовольчої кризи у великій кількості країн.

Невисокі рівні розвитку та диверсифікації взаємин між національними економіками до початку XX ст. створили підстави для оцінювання їх як вторинного, похідного явища від більш розвинутої системи економічних відносин усередині державних кордонів. Поступово співвідношення між вагомністю розгортання таких відносин на національному та міжнародному ґрунті вирівнюється, а на початку XXI ст. вже кожна країна не може розвиватися ізольовано, без широких і різноманітних економічних зв'язків з усім світом (Україна, наприклад, у 2006 р. мала 203 торговельні партнери). Більше того, деякі сфери економічної діяльності (валютно-фінансові відносини, енергетична та транспортна галузі) нині стали фактично інтернаціональними, а параметри їх розвитку (динаміка, ціни, умови функціонування) визначаються більшою мірою на міжнародному, ніж на національному рівні.

Процес міжнародної співпраці, що відбувається в сучасному світі, зумовлений всебічним розвитком МЄВ та постійним поглибленням міжнародного поділу праці, тобто перехід від простого обміну товарами до стійкої міжнародної торгівлі товарами і послугами, інтернаціонального переміщення капіталів і формування нових виробництв, глобальної виробничої і технічної кооперації, наслідком чого стає ведення міжнародного бізнесу і управління ним на міждержавному рівні. Поступово формуються і стають особливо тісними регіональні економічні зв'язки між суб'єктами МЄВ. Найвищим проявом інтернаціоналізації економічного життя є економічна інтеграція.

У наші дні економічна інтеграція вплітається в усю структуру економічних взаємовідносин, що формуються між національними господарствами. Інтеграційний процес за своєю природою об'єктивний, його головною метою є встановлення стійких всебічних зв'язків при активному сприянні з боку держав-учасниць торгово-економічних зв'язків між національними господарствами. У ході розвитку інтеграційного процесу відбувається взаємопроникнення національних процесів відтворення, зближення соціальних та інституційних структур різних країн.

Важливим чинником формування структури світового господарства і глобальних економічних відносин є суперечлива система економічних інтересів, взаємодія яких уособлює різноманітні потреби окремих країн, підприємств, міждержавних та інших спільнот. Економічні інтереси виступають наймогутнішою рушійною силою розвитку, диверсифікації та вдосконалення системи економічних

відносин світового господарства.

Взагалі на сучасному етапі розвитку економічні стосунки між країнами світу характеризуються вже не тільки торговельними, а й тісними виробничими, фінансовими та іншими зв'язками. Результатом поглиблення цього партнерства є міжнародна економічна інтеграція. Її можна визначити, як процес зближення і поступового об'єднання національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через державні кордони. Економічна інтеграція являє собою сучасну найрозвинутішу форму інтернаціоналізації господарського життя, яка почалася ще за доби великого машинного виробництва й означала поступовий вихід виробництва за межі національних кордонів та формування його міжнародних форм у рамках світового господарства.

Таким чином, зв'язки між країнами стають інтенсивнішими, набувають комплексного характеру. Отже, інтеграція – явище об'єктивне, всесвітнього масштабу й існує у вигляді конкретних форм співробітництва. Економічна інтеграція як відносини передбачає свободу поведінки суб'єктів економічної діяльності, не утиснення їхніх інтересів на світовому, регіональних та національних ринках будь-якої з інтегрованих національних економік.

Глобальні інтеграційні відносини, згідно зі словами доктора економічних наук А.М. Ткаченка, створюють відповідні організаційно-правові та фінансово-кредитні механізми взаємодії суб'єкта інтеграції зі світовим співтовариством, сутністю і метою яких є:

створення максимально сприятливих умов для господарської взаємодії з зовнішнім економічним середовищем;

відповідність національних господарських структур світовим;

наявності могутнього експортноорієнтованого сектору виробництва, націленого на попит світового чи регіонального ринків;

пошук і утримання певної ніші у МПП, яка відображає її міжнародний виробничий профіль;

забезпечення високого рівня участі в міжнародній виробничій, науковій і технічній кооперації, обмін капіталами та робочою силою.

З-поміж усіх інших регіонів планети Європейському Союзу, як найвпливовішому глобальному гравцю на світовій арені (після США), вдалося створити глибоко інтегроване об'єднання держав із спільною наднаціональною системою керівництва, спільною політикою, валютою, єдиним економічним простором. Саме від нього суттєво залежить

вирішення найважливіших міжнародних проблем не тільки в межах об'єднання, а й у всьому світі в цілому.

Позиція України щодо ЄС на законодавчому рівні вперше була сформульована в «Основних напрямках зовнішньої політики України» в липні 1993 року. У цьому документі визначається, що «перспективною метою зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, здійснення якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації» [1].

14 червня 1994 р. в Люксембурзі Україною та ЄС було підписано Угоду про партнерство і співробітництво. Вона набула чинності 1 березня 1998 р. після ратифікації Україною (листопад 1994 р.) та всіма країнами – членами ЄС. Інституціональні рамки виконання УПС базуються на трьох спільних органах: Раді з питань співробітництва, Комітеті з питань співробітництва (складаються з представників Ради ЄС і членів Європейської Комісії та представників Уряду України) та Комітеті з питань парламентського співробітництва.

Партнерський діалог Україна – ЄС розвивається під час проведення щорічних засідань саміту Україна – ЄС за участю Президента України; Ради з питань співробітництва за участю Прем'єр-міністра України; Комітету з питань співробітництва; Комітету парламентського співробітництва; постійних експертних консультацій. Між Україною та ЄС щорічно відбувається понад 80 офіційних зустрічей та консультацій на високому й експертному рівнях.

Основним завданням зовнішньоекономічної політики України в умовах пріоритетності європейського напрямку міжнародної інтеграційної взаємодії і лібералізації міжнародних економічних відносин має стати розбудова міжнародного інвестиційного співробітництва (обсяг прямих інвестицій в економіку України з країн ЄС у 2010 р. становив 110,4% загального обсягу інвестицій в Україну, обсяг прямих зарубіжних інвестицій України в країни ЄС – 111,6% загального обсягу прямих зарубіжних інвестицій).

Сьогодні Європейський Союз є найуспішнішим прикладом інтеграційних процесів не лише на європейському континенті, а й у міжнародному вимірі. Це унікальне інтеграційне утворення, яке

об'єднує держави з високим рівнем економічного розвитку, демократичних та громадянських свобод, соціальних і гуманітарних стандартів.

Для України перспектива набуття членства в Європейському Союзі стала потужним імпульсом для успішного подолання наслідків тоталітарної спадщини, для всеосяжної політичної та економічної трансформації.

Угода про асоціацію з ЄС є важливим етапом на шляху до повноправного членства України в ЄС. Переговори щодо цього найамбітнішого двостороннього документа тривали п'ять років. Угода про асоціацію є найбільшим міжнародно-правовим договором за всю історію України. Саме вона має забезпечити якісно новий, поглиблений формат відносин і перевести його від принципів партнерства до політичної асоціації та економічної інтеграції. Відтак на сьогодні європейська інтеграція є найкращим способом реалізації національних інтересів України, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій на міжнародній арені.

Видимими стануть ряд переваг політичного, економічного та соціального характеру, такі як: створення надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки, зростання продуктивності економіки та темпів технологічної модернізації під впливом конкуренції на єдиному європейському ринку, забезпечення вільного доступу до новітніх технологій, капіталу, інформації, поліпшення інвестиційного середовища та показників зайнятості населення, удосконалення інститутів управління, наявність значних соціальних стандартів.

Нарешті, саме процес приєднання держави до Співтовариства стимулює внутрішні політичні, економічні, соціальні реформи в усіх сферах суспільного життя.

Отже, ключовими пріоритетами України у відносинах з ЄС на даному етапі є: підписання Угоди про асоціацію, включаючи створення поглибленої

та всеосяжної зони вільної торгівлі;

потужне секторальне співробітництво, насамперед у сфері енергетики та транспорту;

якнайшвидше запровадження безвізового режиму для українських громадян;

адаптація законодавства України до норм та правил ЄС.

На основі здійсненого аналізу особливостей відносин України з Європейським Союзом у всій їх багатоманітності, з урахуванням основних чинників, які суттєво впливають на реалізацію європейського курсу України, можна з упевненістю сказати, що європейська інтеграція є складним процесом і містить у собі реалізацію далекосяжних політичних, економічних та соціальних реформ, які необхідні для визначення принципів та основ подальшого розвитку країн.

Проте сьогоднішні реалії демонструють певні, так звані політичні ризики для України на шляху до Об'єднаної Європи. Насамперед, це судові процеси, які відбуваються над лідерами опозиції, що сприймається в Європейському Союзі як нехтування демократичними цінностями і певною мірою відтягує процес підписання та ратифікації Угоди.

Враховуючи геостратегічне положення України стосовно провідних міжнародних гравців, інтересам нашої держави відповідає інтеграція на всьому європейському просторі, підґрунтям якої є демократичні цінності, економічні свободи та безпека.

З огляду на це зовнішня політика України спрямована на реалізацію курсу на Європейську інтеграцію, на побудову відносин на основі рівноправного та взаємовигідного стратегічного партнерства з ключовими партнерами, в тому числі з Російською Федерацією та із США. Також, з огляду на центральність європейського вектора особливе значення у стратегії України щодо ЄС займають нові держави – члени ЄС Центрально-Східної Європи, що є сусідами України.

ПОСИЛАННЯ

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики».
2. *Бебик В.М.* Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика: навч. посіб./В.М. Бебик. — К.: Університет «Україна», 2006. — 208 с.
3. *Білорус О.Г.* Глобальні стратегії ЄС: [монографія]/О.Г.Білорус — К.: КНЕУ, 2009.
4. *Буряк П.Ю.* Європейська інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посіб./П.Ю.Буряк - К. : Хай-Тек-Прес, 2007. — 336 с.
5. *Копійка В.В.* Європейський Союз: історія і засади функціонування: навч. посіб./В.В.Копійка, Т.І.Шинкаренко — К. : Знання, 2009. — 751 с.
6. *Лук'яненко Д.Г.* Глобальна економічна інтеграція./Д.Г. Лук'яненко — К., 2008.
7. *Лук'яненко Д.Г., Чужиков В.І.* Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: [монографія]/Д.Г.Лук'яненко, В.І.Чужиков — К. : КНЕУ, 2007. — 544 с.
8. *Манжоло В.А.* Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин: підруч./В.А.Манжоло — К.: Вид.-по-

ліграф. центр «Київський університет», 2008. – 512 с.

9. Салабай В.Ф. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики ХХ – ХХІ ст.: навч. посіб. /В.Ф.Салабай. — К. : КНЕУ, 2006.

10. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: підруч./А.С.Філіпенко. – К. : Либідь, 2006.

11. Чужиков В.І. Європейська інтеграційна політика: навч. посіб./В.І.Чужиков, Д.О.Льницький, О.А.Федірко. — К. : КНЕУ, 2010.— 451 с.

12. Wolczuk K. Ukraine and its relations with the EU in the context of the European Neighbourhood Policy. — 2008.— № 108.

Bas O.M. European integration of Ukraine within restructuring of the global space / Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

The article is devoted to the relations between Ukraine and the European Union in all their diversity, taking into account the main factors that significantly affects the implementation of the European vector of Ukraine in the context of restructuring of the global space.

As a result of the research were made a number of theoretical, scientific and practical conclusions, aimed at improving the administrative, legal and institutional frameworks and directions of cooperation between Ukraine and the EU in the modern realities of a globalizing world.

Keywords: The European Union, European integration policy, the integration processes, restructuring, globalization, economic partnership, the global economy.

Бас О.М. Европейская интеграция Украины в условиях реструктуризации глобального пространства / Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана.

Статья посвящена анализу отношений Украины с Европейским Союзом во всей их многогранности, с учетом основных факторов, существенно влияющих на реализацию европейского курса Украины в условиях реструктуризации глобального пространства.

В результате проведенного исследования сформулирован ряд выводов теоретического и научно-практического характера, направленных на совершенствование административно-правовых и организационных основ и направлений сотрудничества Украины и ЕС в современных реалиях глобализирующегося мира.

Ключевые слова: Европейский Союз, евроинтеграционная политика, интеграционные процессы, реструктуризация, глобализация, экономическое партнерство, глобальная экономика.

Стаття надійшла до редколегії 16.03.2012

Прийнята до друку 27.03.2012